

Reseñas • Reseñas • Reseñas • Reseñas

BALLESTER-ROCA, J., MÉNDEZ-CABRERA, J. i IBARRA-RIUS, N. (COORDS.).

El cul que cantava i altres relats medievals d'humor. Diversos autors

Alzira: Bromera, 2021.

Riure ha estat una constant en la història de la humanitat: des dels riures juganers dels primers homínids fins a l'humor dels mems actuals, les persones hem ri-

gut com a resposta espontània a allò que vivíem o a allò que algú ens contava que havia passat. A qualsevol època, les incongruències entre un ordre establert i els accidents que subverteixen aquest ordre són un dels motors del riure.

En aquest sentit, el llibre *El cul que cantava i altres relats medievals d'humor* recull un conjunt de textos literaris representatius de l'humor medieval europeu que s'imbriquen els uns amb els altres pels diferents camins a què han arribat a cada tradició literària local. Els compiladors de la selecció, Josep Ballester, Jeroni Méndez i Noèlia Ibarra, han traduït i adaptat trenta relats que denoten la diversitat de formes i orígens de l'humor. La validesa humorística d'aquests relats va propiciar que circularen gràcies al boca-orella i per mitjà dels llibres

en diferents suports i gèneres: *exempla*, *fabliaux*, vides de trobadors, textos clàssics grecollatins, sermons, *novellinos*, entre d'altres, són les fonts d'on s'han extret els textos seleccionats.

Com s'indica a la introducció del llibre, l'interval temporal dels textos escollits és la baixa edat mitjana europea, això és, entre els segles XIII i XV. Els autors contextualitzen aquest període per a trencar mites sobre una època extensa, diversa en matisos i dinàmica pel que fa a les transformacions socials, econòmiques i culturals, que s'acceleraren en els segles esmentats. Quina era la finalitat de l'humor en aquestes centúries? Com és el riure medieval? Atesa la complexitat del sistema feudal, els autors del llibre destaquen l'evolució de l'humor des del didacticisme i l'exemplaritat religiosa fins a l'aparició d'un riure humanista, vinculat a la secularització cultural, a la paròdia, a la sàtira i a la irreverència desmesurada. La fonamentació teòrica sobre l'humor medieval de la introducció és sòlida i clara i és un dels encerts del llibre, perquè permet la comprensió del fenomen humorístic medieval, però també possibilita accedir als mecanismes actuals que ens provoquen el riure.

A més, s'hi vincula l'humor amb l'eclosió de diferents formes de la narrativa breu, que preneren diferents noms i formats en cada una de les tradicions literàries europees escollides per a aquesta antologia. De la tradició francesa, s'han seleccionat *fabliaux* del segle XIII i narracions de *Cent novel·les noves* del segle XV. De la italiana,

succèits, relats, contalles escatològiques i anticlericals així com facècies i novel·letes, algunes de les quals recollides al *Decameró* de Boccaccio. Pel que fa a la tradició catalana, destaquen els noms d'autors medievals canònics com Anselm Turmeda i l'obra *La disputa de l'ase* o Francesc Eiximenis i *Lo Crestià* que, a més d'altres exemples, mostren els diversos usos de l'humor més amunt esmentats, ja siga com a burla als pecats eclesiàstics, ja siga amb voluntat catequètica. La tradició portuguesa i castellana són presents al recull amb textos de *Sendeban o libro de los engaños*, del segle XIII; del *Corbacho*, de l'Arcipreste de Talavera, del segle XV i del *Calil-la i Dimna* castellà entre d'altres. De la tradició anglesa, no podien faltar textos dels *Canterbury tales*, l'aplec de Geoffrey Chaucer, de finals del segle XIV.

Un altre dels aspectes remarcables de la introducció del llibre són les seccions en què es relacionen els textos seleccionats amb la literatura oral i la rondallística, així com amb la justificació de la tria. En aquestes seccions s'indica que la literatura oral funciona com a text base de bona part de la Literatura Infantil i Juvenil contemporània i actual, que pren també l'humor com a nucli temàtic de determinades històries.

Per a l'adaptació dels textos recollits s'explicita que s'han seguit criteris filològics però també literaris i didàctics: diverses tradicions literàries estretament vinculades, pluralitat de gèneres i formes que permeten lectures comparades interdisciplinàries. A més, l'humor és una porta d'accés clara al plaer de la lectura en totes les èpoques, que es manifesta en una àmplia gamma de recursos literaris i lingüístics. Destaquem el fet que s'hi remarquen aquests beneficis d'una lectura rica en matisos que possibiliten un

aprofitament didàctic també ric, tot adaptat a un lector model no especialitzat: l'adquisició de vocabulari, un enfocament lúdic de la lectura, el foment de la producció textual i la reflexió sobre les accions humanes, entre d'altres beneficis, propis del paradigma de l'educació literària. Val a dir que entre les referències al context històric i cultural i la descripció dels textos de cada tradició, les seccions més aplicades a nivell educatiu podrien ocupar un espai més visible, potser a la fi de la introducció.

Malgrat aquest detall, cal destacar la tasca d'actualització lingüística duta a terme, acostant la llengua de l'humor medieval al temps actual tot mantenint-ne la comicitat original. I és que la llengua com a suport del text esdevé el vehicle de l'humor, com han apuntat algunes teories sobre la comicitat, com ara les de la semàntica de l'humor de Victor Raskin, qui considera el text com a acudit, en què han de funcionar determinades màximes de significat compartit. En aquest sentit, l'ambigüitat i els diferents sentits que pot implicar el llenguatge o les possibles confusions entre significats, són un dels mecanismes clau per al riure en tots els temps. Els dobles sentits, la ironia, les metàfores es troben a la base d'aquest mecanisme. A més, l'humor és un dels signes de vitalitat d'una llengua; així, el llibre pot servir per acostar i vincular els lectors a la llengua catalana, inserida en un procés de minorització.

D'entre els temes i tòpics que es poden trobar als textos del llibre, destaquen els de to escatològic o relacionats amb el desig sexual, en què dones, clergues, cavallers i vasalls de tota condició són els protagonistes d'escenes hilarants, basades en la subversió dels codis amorosos, cavallerescos o religiosos, per donar lloc a l'humor. Els pecats

capitals són també un dels centres sobre els quals discorren les accions, a més de la crítica sobre les condicions de vida dels personatges que hi apareixen. Les diverses funcions de les dones com a personatges arquetips també són un element a destacar en els relats del recull: apareixen com a fetillers, alcavotes i enganyades, com a imatges típiques de la misogínia literària medieval, però també com a sàvies i intel·ligents. Es permet, d'aquesta manera, una lectura aïllada de cada relat però també d'altres que puguen relacionar-los i comparar-los, no sols entre ells sinó també amb textos de la literatura tradicional. Alguns dels títols de l'aplec denoten aquest paradigma: "El conte de les perdius", "Un pirata malvat i un joc de paraules", "El mercader i el diable", "El frare que demanava pluja", "El camperol metge", "La recerca del mal cavaller", "El pet del bon cavaller", "Nicolàs l'espavilat i la dona del fuster", entre d'altres.

En definitiva, la contextualització, les possibilitats didàctiques i la diversitat formal, de temes i de procedències dels textos fan d'aquest recull una eina per conèixer i gaudir la nostra tradició literària humorística en un sentit ampli, per a una lectura amb nombroses possibilitats sobretot per a l'aula.

Jordi Oviedo Seguer
 Florida Universitaria (España)
 joviedo@florida-uni.es